

listi priobčevati, če ne drugje, vsaj med „raznimi vestni“, vzgojevalna pravila ali pa kratko razlaganje kakega posebnega slučaja v domači vzgoji n. pr. prva laž, prva tatvina, prva nespodobnost, začetek zapravljenosti, nevoščljivosti i. dr. Vse to bi moralo biti popolnoma umljivo in popularno, sicer ni uspeha. Naša dnevnikarja prihajata ljudem v roke vsak dan: če bi tak list prinašal le jeden dan v tednu kakšno tako notico, nabralo bi se jih ob letu precejšnje število. Tudi našim tednikom in popularnejšim polmesečnikom bi bila sveta dolžnost skrbeti na tak način za blagor milega nam naroda. S praznim cepidlačenjem se počrni včasih pol preveč nedolžnega papirja, mar bi ga boljše uporabili. Tednik ali polmesečnik jemljemo navadno večkrat v roke, in ko smo vse prečitali, pregledujemo vsled dolgega časa ali nedostatka dobrega berila še „insetate“; ni mogoče torej, da ne bi kdo ugledal tudi takih novostij. Sleherna imovita, z otroki obdarovana hiša morala bi imeti po jeden strokovni list o vzgoji.

Vsakdo pa ni tako bogat niti tako izobražen, da bi čital časnike. Kaj s temi? Jedinna pomoč jim je dobra knjiga in pa

3. zvest, za svoj stan vnet učitelj in skrben dušni pastir. Imenovana činitelja sta toli imenitna, da v nekaterih slučajih lahko nadomeščata obe imenovani sredstvi. Samo jedno dobro uporab-

ljeno sredstvo nas lahko dovede do pravega cilja: znanje vsaj najpotrebnejših naukov dobre vzgoje v imoviti hiši, kakor v revni koči.

Da se naša deca prav vzgoji, to mora biti glavna skrb vsakih roditeljev, skrb vsake dežele in države. Naša deca je naša nada, nada v bodočnost, up prihodnje sreče našega naroda. Dober ud človeške družbe in s tem tudi dober državljan pa bode le oni, ki je bil v svoji mladosti prav vzgojen. Poglejmo vrtno drevo v samotni dobravi med divjim grmovjem, kamor je pred leti veter slučajno zanesel seme njegovo. Ali bode kedaj, ker že drugega ne, vsaj podobno dobro vzgojenim vrtnim drevesom? Nikdar. Taka je tudi s človekom, ki je v vesoljnem stvarstvu vendar še nekoliko več kot sadno drevo med drugim drevjem. Skrbni in vestni roditelji vcepijo svojemu otroku podlago do vsega, kar bi ga moglo dohiteti v življenji. Šola sicer dostikrat izpremeni učencu čut, a ne vsakemu in ne vselej. Mi dobimo otroka šele z dovršenim 6. letom. Le nekaj ur na dan je z nami, ves drugi čas ima opraviti z njim rodna hiša, rodna mati. Torej: če hočemo imeti dobro vzgojene otroke, treba najprej, da so njihovi roditelji v domači vzgoji vsaj nekoliko poučeni, to pa dosežemo le s populariziranjem pravil praktičnega vzgojeslovja.

Ivo Trošt — Razdrto.

Nekaj črtic iz šolskega življenja v Kamniku v minolih stoletjih.

a) Ljudska šola.

Že l. 1207. se nahaja kot priča v potrdilnem pismu „magister pontifex physicus“. Ali ne ve se, je bil li imenovani „magister“ mestni učitelj ali samo domači učitelj mejnega grofa Henrika Isterskega, ki je večkrat bival v Kamniku.¹⁾ Pač pa je imelo mesto šolsko poslopje in učitelja l. 1391. Tega leta sta namreč učitelj

¹⁾ Schumi: Urkunden- und Regestenbuch. II. zvezek str. 10.

Friderik in njegova soproga kupila hišo in dvor zraven mežnarije.¹⁾ Štiri leta pozneje je volil župnik Oton „der Stüpl“ vrt poleg šole za vsakterega učitelja. Kamničanje so torej imeli svojega učitelja že ob času, ko o šolah po drugih krajih vemo jako malo. L. 1483. je v neki tožbi imenovan Jurij „scholari in Stayn“.²⁾ Tudi

¹⁾ Parapat: Doneski k zgodovini kranjskih mest, str. 131.

²⁾ Parapat: Doneski k zgodovini kranjskih mest, str. 136.

l. 1575.¹⁾ in za Valvazorja je bila tu šola. Učitelj ni bil tudi orgljavec. Ko so preselili župni dvorec zaradi preteče turške nevarnosti v samostan, preselila se je tja tudi šola. Tam je ostala tudi po zopetni preselitvi župnega dvorca na Šutno do vrnitve oo. frančiškanov.²⁾ Po končani reformaciji je poučeval župnik Boštjan Trebušan.³⁾ V 18. stoletju je bila šola tam, kjer je stala poprej siromašnica.⁴⁾ V prvem nadstropju iste hiše je stanoval beneficijat bratovščine sv. Trojice in sv. Lenarta. Le-ta je tudi poučeval. Pred l. 1780. so tudi oo. frančiškani poučevali nekatere meščanske otroke. Orgljavec (regens chori) Jakob Zupan, ki je zložil l. 1780. napev prvi slovenski operi „Belin“ na besede avgustinca Damascena Deva, pa je imel že pred l. 1770. do l. 1787. več otrok na stanovanju in hrani in je te, kakor tudi druge meščanske otroke poučeval v branji, pisanju, številjenju in v godbi. L. 1780. je umrl beneficijat bratovščine sv. Trojice in sv. Lenarta Žiga Reich. Deželno oblastvo, katero se je že delj časa pogajalo zaradi ustanovitve trivijalne šole, katera bi se pozneje preosnovala v glavno šolo, predlagalo je mestnemu starešinstvu, naj se ta ustanova podeli oo. frančiškanom, da bodo poučevali v trivijalni šoli. Mestno starešinstvo je pa prosilo, naj se ta ustanova podeli Juriju Jeniču, ker je ta obljubil, da bode poučeval. To prošnjo so uslišali in Jurij Jenič je odprl v istem letu trivijalno šolo. V novo trivijalno šolo se je oglasilo toliko učencev, da je bilo staro šolsko poslopje premajhno in da se je šola na prošnjo Jurija Jeniča preselila v „mestno vojašnico“. Trivijalna šola se je otvorila prav slovesno. K tej slovesnosti je bil tudi povabljen tedanji deželni šolski poročevalec grof Edling, kateri je imel največ zaslug, da se je tu ustanovila trivijalna šola. Grof

Edling se te slavnosti zaradi važnejših opravkov ni udeležil. Nadomestoval ga je normalni šolski direktor, znani pisatelj slovenski Blaž Kumerdej. Toda grof Edling ni bil zadovoljen s samo trivijalno šolo; deloval je na to, da bi se preosnovala v glavno šolo. Zato se tudi l. 1783. podeli beneficij bratovščine sv. Trojice in sv. Lenarta vsled prošnje mestnega starešinstva oo. frančiškanom, kakor odškodnina za poučevanje v trivijalni šoli. Oo. frančiškani so trivijalno šolo že prihodnje leto preosnovali v glavno šolo.⁵⁾ Zaradi tega jih je prišel direktor Blaž Kumerdej nadzorovat. L. 1787 so prepovedali Jakobu Zupanu imeti še svojo „zakotno“ šolo ter mu ukazali napraviti preskušnjo za trivijalne šole, kar je tudi storil. Imenovali so ga potem za učitelja prvemu razredu.

Leta 1788. je bila v Kamniku jedna glavna in jedna „industrijalna“ šola. Razven učiteljice so poučevali na glavni šoli direktor o. Cahej Rape (ki je bil ob enem katehet, ker je napravil l. 1787. preskušnjo iz katehizovanja), dva oo. frančiškana, Jakob Zupan in učiteljski pomočnik Janez Kehl in njegova soproga. Istega leta je obiskovalo šolo 79 učencev in 39 učenk.

L. 1791. so bili na glavni šoli učitelji: direktor o. Cahej Rape, o. Gindel Jenič, o. Kolumbio Merkač, o. Regalat Mušič, Jakob Zupan in učiteljica Neža Mejač; l. 1792. še vsi prejšnji, samo namesto o. Regalata Mušiča je bil o. Jovito Jovio. L. 1797. je pouk zaradi vojske v deželi za nekaj časa prenehal. Zato se je poletni šolski tečaj končal 15. kimovca, a zimski začel z začetkom listopada. Istega leta je Jakob Zupan vsled starosti tako oslabel, da ni mogel več poučevati. Nadomestoval ga je do l. 1801. Andrej Rebernik, a od tega leta do njegove smrti oo.

¹⁾ Dimitz: Kurzgefasste Geschichte Krains, str. 76.

²⁾ Valvazor: Ehre des Herzogthums Krain. III. knjiga str. 546.

³⁾ Parapat: Doneski k zgodovini kranjskih mest, str. 1.

⁴⁾ Mestni arhiv.

⁵⁾ Te črtice je pisatelj nabral iz starih listin kamniških. Vidi se iz njih, da Dimitz in drugi zgodovinarji napčno trdijo, da se je glavna šola v Kamniku ustanovila že leta 1776. Pis.

frančiškani.*) Po njegovi smrti so zahtevali oo. frančiškani od njegovega naslednika Podlipnika, da mora poučevati v prvem razredu. Po prizadevanji kamniškega dekana Gašperja pl. Brauneja je pa deželno oblastvo odločilo, da morajo oo. frančiškani sami poučevati. L. 1799. so se ločili vsled prošnje direktorja o. Abunda Pilbacha učenci in učenke. Deška šola je bila od tega časa vedno ločena od dekliške šole. Leta 1797. so pripeljali v Kamnik francoske ujetnike ter jih zaprli v mestno vojašnico v štiri sobe. Šola se je morala umakniti. Deška šola je bila nekaj časa v samostanu. L. 1800 je poslalo deželno oblastvo oo. Kolumbio in Jovio v vojaško bolnišnico v Mekine. Mestno starešinstvo kamniško pa je prosilo, naj omenjena odpokliče; saj službo tolažnika in spovednika lahko opravlja tamošnji loka-

*) G. pisatelj bi nam jako ustregel, ko bi nam iz ondotnega mestnega arhiva pozvedel leto in dan smrti Zupanove in ko bi sploh o tem zanimivem moži nabral kaj črtic. *Ured.*

list Andrej Kratner. V tej prošnji je tudi omenjeno, da so bili ostali štirje frančiškani že stari, bolehní, torej za učiteljsko službo nezmožni. V groznem požaru l. 1804. pogorelo je tudi šolsko poslopje. Pouk vender po požaru ni prenehal. Pač pa je moral deželni glavar Kamničane priganjati k zidanju novega šolskega poslopja. Ker v vsem mestu ni bilo pripravnega prostora, prosilo je mestno starešinstvo; naj se porabi za šolo samostanska sukarna, v kateri se je izdelovalo sukno za 14 frančiškanskih samostanov. Frančiškanski provincijal Jevnikar se je sicer temu protivil, toda deželno oblastvo je prošnji mestnega starešinstva ustreglo in frančiškanska sukarna se je pretvorila v šolsko poslopje.

V deški šoli so od leta 1801. do meseca listopada 1882. leta poučevali jedino oo. frančiškani. Leta 1882. pa se je pouk na deški ljudski šoli izročil posvetnim učiteljem. *Ljudevit Stiasný — Kamnik.*

Knjiga Slovenska

XIX. veku.

*

Slovénsko slovstvo je popisal M. Majar l. 1846, a priobčile so Drobtince l. 1849 str. 204—216 (cf. Slovenija in Novice); l. 1856: Rajska ptičica (Iz ruskega str. 212). — Slovenski Prijatelj l. 1856: Učiteljski shod v št. Mihoru (str. 129—132). — V Janežičevi Slovenski Koledi l. 1859: Jagodice. Igra v enem djanju po Kr. Šmidu svobodno poslovenil M. Majar (cf. Rožice 1859 str. 49—78). — Vodnikov Spomenik l. 1859: Vodniku veselomu slovenskomu pesniku i učenu novinarju v blag spomen. Nesrečna. Narodna pesma iz Ziljske doline v Koruškoj, tiskana gradjansko-cirilskimi pismeni (str. 179. 180). — Sodeloval je nekoliko v Deutsch-Slow. Wörtl. 1860 (vid. Vorr. VIII). — Slovenski Glasnik na pr. l. 1863: Sv. Ciril pripročnik, pesem v cirilici, česk. Fr.

Sušil, svobodno poslovenil M. Majar (str. 61). — V Novice je dopisoval na pr. l. 1852: Ne mešaj navlaš ptujih besed med lepo slovensčino (Radislav str. 207). L. 1856: Učiteljska skupščina v Žabnicah na Koroškem (str. 7). Kristijani v Turčii (264—285). Popis nazočnosti cesarja in cesarice med zilskimi Slovenci itd. — L. 1857: Naše slovstvo (171—184). Cirilica: Mi bi radi kdaj brali v Novicah nekatere redke s cirilskimi pismeni tiskane (str. 270), kar mu je vredništvo dovolilo, in vsled tega so v nekterih listih (cf. Glasnik) s cirilico tiskane kratkočasnice za poskušnjo itd. — L. 1858: Ali labodska, lavantska ali lavantinska? Prošnja: Blagородni gospodi naši, kterih beseda pri duhovnoj in svetovnoj oblasti velja: pripomagajte nam, da se nam, posebno nam slovenskim duhov-